

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАБОРОНИ АБОРТІВ В КРАЇНАХ-ЧЛЕНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

PROBLEMATIC ASPECTS OF ABORTION BANS IN EUROPEAN UNION MEMBER STATES: EXPERIENCE OF EUROPEAN COUNTRIES

Олійник Д.С., студентка III курсу факультету міжнародного та європейського права
Національний юридичний університету імені Ярослава Мудрого

Островська М.В., студентка III курсу факультету міжнародного та європейського права
Національний юридичний університету імені Ярослава Мудрого

Асірян С.Р., к.ю.н.,
асистент кафедри права Європейського Союзу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Актуальність даного дослідження зумовлена зростаючою увагою до прав жінок на репродуктивне здоров'я у світлі недавніх реформ у країнах ЄС, що демонструють різні підходи до забезпечення цих прав. Також зростає важливість питання щодо відповідності національних законів міжнародним зобов'язанням країн у сфері прав людини. Метою статті є аналіз законодавчих підходів до регулювання абортів у країнах ЄС, визначення основних тенденцій та викликів у забезпеченні прав жінок на доступ до медичних послуг, а також оцінка впливу релігійних, культурних та соціальних факторів на політику у сфері репродуктивного здоров'я. У статті досліджується законодавче регулювання абортів у країнах Європейського Союзу та розглядаються різні підходи до доступу жінок до абортів. Автор аналізує еволюцію законодавства щодо переривання вагітності, приділяючи особливу увагу сучасним тенденціям лібералізації та обмежень. Особливу увагу приділено країнам, які нещодавно впровадили реформи, таким як Ірландія, де скасовано багаторічну заборону на аборт, а також країнам з найбільш суворими законами, такими як Польща та Мальта. Також досліджуються питання доступу до абортів у контексті соціальних, культурних та економічних умов та роль релігійних і моральних факторів у формуванні політики щодо абортів, зокрема роль католицької церкви в обмеженні прав жінок. Стаття також піднімає питання щодо відповідності національних обмежень основним правам, закріпленим у міжнародних договорах та конвенціях, що захищають право на життя та здоров'я. У статті були використані різноманітні методи наукового пошуку, для того щоб комплексно та детально розкрити предмет обраного дослідження. Зокрема, діалектичний метод, порівняльно-правовий метод, історичний метод та системно-структурний метод.

Ключові слова: аборт, переривання вагітності, країни-члени, Європейський Союз.

The relevance of the study is due to the growing attention to women's reproductive health rights in light of recent reforms in EU countries, which demonstrate different approaches to ensuring these rights. Additionally, the importance of examining the compliance of national laws with international human rights obligations is increasing. The purpose of the article is to analyze the legislative approaches to the regulation of abortion in EU countries, to identify the main trends and challenges in ensuring women's rights to access medical services, and to assess the impact of religious, cultural, and social factors on reproductive health policies. The article examines the legislative regulation of abortion in European Union countries and explores various approaches to women's access to abortion services. The author analyzes the evolution of legislation on pregnancy termination, paying special attention to modern trends in liberalization and restrictions. Particular emphasis is placed on countries that have recently implemented reforms, such as Ireland, where a long-standing abortion ban has been lifted, as well as countries with the most restrictive laws, such as Poland and Malta. The study also addresses issues of abortion access in the context of social, cultural, and economic conditions, and the role of religious and moral factors in shaping abortion policy, especially the role of the Catholic Church in restricting women's rights. The article raises questions about the compliance of national restrictions with fundamental rights enshrined in international treaties and conventions that protect the right to life and health. The article employs a variety of research methods to comprehensively and thoroughly address the subject of the study. These include the dialectical method, comparative legal method, historical method, systemic-structural method.

Key words: abortion, pregnancy termination, member states, European Union.

Виклад основного матеріалу. Понад шістьдесят років Європа веде світову тенденцію до лібералізації абортів законів і легалізації доступу жінок до безпечних і законних абортів. Сьогодні майже всі держави Європейського Союзу дозволяють аборт за бажанням або на широких соціальних підставах, і лише дуже невелика меншість підтримує суворі закони, які забороняють аборт майже за будь-яких обставин. Майже всі країни також гарантують, що аборт є законним під час вагітності, коли це необхідно для захисту здоров'я або життя вагітної жінки [16].

Звертаючись до статті 6 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права там сказано, що «право на життя є невід'ємне право кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя» [5]. З цього виникає питання, чи має право на життя ще ненароджена дитина.

Прихильники заборони абортів впевнені, що життя людини починається ще з моменту її зачаття, а не народження. Тут влучним буде використання терміну «*pro life*», який охоплює ідею абсолютного права на життя ембріона чи плоду незалежно від здоров'я вагітної жінки чи обставин через які жінка бажає перервати вагітність

(наприклад, згвалтування, кровозміщення або вада розвитку плода) і, тим більше, незалежно від соціально-економічних умов, у яких відбувається вагітність [3, с. 4].

Інша ж група, які за легалізацію штучного переривання вагітності, вважає, що кожна жінка має право самостійно розпоряджатися своїм тілом. У цьому контексті використовується термін «*pro choice*», який ґрунтується на недоторканності приватного життя. Таким чином, він стоїть не лише на феміністичних вимогах свободи жінок від чоловіків і гендерної рівності, але й на соціальних, політичних, медичних і громадських інтересах, а саме на викоріненні таємних абортів і забезпеченні рівності для всіх жінок, які збираються зробити аборт [3, с. 5].

Сьогодні у практиці ЄСПЛ сформувалась позиція про право жінки на аборт, яка полягає у тому, що кожна суверенна держава наділена автономією щодо дозволу на проведення абортів та визначення термінів вагітності, під час яких можливе проведення абортів. При цьому кожна країна зобов'язана гарантувати жінці право на законний аборт, враховуючи той факт, що вагітність потенційно може становити небезпеку для здоров'я та життя жінки [4].

У своїх рішеннях ЄСПЛ дійшов висновку, що встановлення повної заборони на проведення абортів може порушувати право на життя, яке гарантоване ст. 2 Конвенції, а також право на повагу до приватного та сімейного життя, гарантованого ст. 8 Конвенції [4].

Аналіз законодавства різних країн Європейського Союзу

Регулювання та закріплення права жінки на штучне переривання вагітності в різних країнах ЄС значно відрізняється один від одного. Це відбувається через те, що аборти регулюються національним правом держав-членів, що значно обмежує компетенцію самого Союзу.

Перша група країн, в яких забезпечено досить легкий доступ до абортів із кількома обмежувальними умовами (наприклад, часовими обмеженнями). Ця категорія включає Данію, Фінляндію, Нідерланди, Швецію, Франція, Бельгія, Люксембург та інші [3, с. 22].

В Данії згідно з законом 1973 року жінка може зробити аборт, якщо строк її вагітності не перевищує 12 тижнів. Також пацієнтка має бути старше вісімнадцяти років, а у випадку неповноліття, то потрібна згода батьків [6]. Важливо відзначити, що для громадян країни дана процедура є безкоштовною, а з 2004 року доступна для не резидентів, але вже за їх рахунок.

Закон про аборт в Нідерландах був ратифікований парламентом 1981 року і набув чинності 1984 року. В цій країні не встановлюють часових обмежень і роблять аборти від двадцяти до двадцяти двох тижнів [12]. Крім того, клініки в Нідерландах обслуговують європейських і неєвропейських жінок, які перевищили встановлений законом термін у своїй країні проживання [6]. Ця країна часто вважають ліберальною щодо правил абортів, проте люди в Нідерландах побоюються втратити це право через поточні події у світі, а також той факт, що аборти все ще входять до голландського кримінального кодексу [14].

В цьому переліку дуже важливо згадати безпрецедентний крок Франції, адже 4 травня 2024 вона стала першою країною, яка прямо включила право на аборт у своїй конституції. Парламентарі проголосували за перегляд конституції країни 1958 року, щоб закріпити «гарантовану свободу» жінок на переривання вагітності [1]. Також було проведено опитування серед громадян, яке показало, що близько 85% громадян підтримали внесення змін до конституції, щоб захистити право припинити вагітність.

Інша ж категорія країн це ті, які забороняють аборти, накладаючи дуже обмежувальні умови на доступ до них і надзвичайно ускладнюючи його на практиці. Після законодавчих змін на Кіпрі та в Республіці Ірландія в 2018 році в цій категорії залишилися лише Мальта та Польща [3, с. 33].

На Кіпрі православна церква дуже впливова і виступає проти абортів. Закон 1974 року (з поправками внесеними в 1986 та 1996 роках) допускав переривання вагітності лише у випадках згвалтування чи інцесту, або якщо вагітність становила великий ризик для здоров'я жінки та «ненародженої дитини». Проте нову ситуацію було створено законом від березня 2018 року. Він передбачає дозвіл на здійснення абортів до 12 тижня життя дитини без вказання причини і до 19 тижня, якщо вагітність настала внаслідок згвалтування [6].

Мальта та Польща мають протоколи та односторонні декларації, які обмежують доступ до абортів, додавши їх до договорів про вступ до ЄС. Вони передбачають кримінальні санкції для всіх, хто допомагає жінці зробити аборт, а на Мальті також для жінки.

У Польщі культурний і релігійний вплив католицької церкви, вороже ставлення медичної професії до абортів пояснює прийняття в 1993 році закону про планування сім'ї, охорону плоду та умови допустимості переривання вагітності [11]. В ньому перераховувалися три умови легальності абортів:

- якщо вагітність загрожує життю або здоров'ю матері;

- якщо медичний огляд покаже наявність у плода важкого і незворотного дефекту або невиліковної хвороби, яка загрожує його життю;

- якщо вагітність виникла в результаті кримінальних дій.

Але навіть у цих випадках аборт став практично неможливим через часте використання лікарями та медичними працівниками положення про совість, а також через різноманітні адміністративні перешкоди, які перешкоджають проведенню абортів у встановлені терміни.

Варто відмітити, що 22 жовтня 2020 року Конституційний суд Польщі постановив, що аборт у випадках серйозних і незворотних вад розвитку плода або невиліковної та небезпечної для життя хвороби є неконституційним [2]. Це рішення суду, члени якого були в основному призначені урядом того часу, зробило практично всі аборти незаконними. У зв'язку з цим рішенням по всій Польщі, зокрема у Варшаві, були організовані масові демонстрації. Зважаючи на масштаби протестів, рішення набуло чинності лише 27 січня 2021 року [2].

Одним із перших медичних наслідків цього рішення стала смерть 30-річної жінки від септичного шоку на двадцять другому тижні вагітності. За протоколом, на цьому терміні, якщо плід живий і є бодай якісь шанси зберегти його життєздатність, лікарі повинні його зберегти. Цей інцидент набув широкого розголосу та спровокував кілька демонстрацій [3, с. 35].

Досить цікава ситуація щодо регулювання абортів у Ірландії. У 1983 році у конституції цієї країни було закріплено Восьму поправку, яка фактично прирівняла право на життя вагітної жінки та «ненародженої дитини». Тобто аборт був заборонений за будь-яких обставин, у тому числі у випадку згвалтування, інцесту та фетальних аномалій [13]. У результаті, коли Planned Parenthood Ireland здійснювали підрахунки, щодо кількості жінок, які виїжджали за кордон з метою переривання вагітності, то з'ясувалося, що між 1980 і 2015 роками майже 170000 ірландок здійснили аборт за межами своєї країни [15].

У 1992 році Верховний суд Ірландії інтерпретував конституційну заборону так, що аборти були дозволені лише у випадку загрози життю вагітної жінки. Це сталося внаслідок того, що 14-річній дівчині суд заборонив зробити аборт в Англії, попри те, що вона була згвалтована і погрожує самогубством. У 2013 р. був виданий новий закон, який дозволив аборти у разі загрози смерті для жінки. Проте, закон залишався досить суворим, що і надалі жінки були змушені або продовжувати вагітність – навіть якщо було відомо, що плід помре в утробі або не виживе після народження – або зробити аборт за кордоном.

Ситуація змінилася у 2018 році, коли на початку року було оголошено про проведення референдуму щодо скасування поправки згаданої вище. За результатами голосування понад 66% ірландців та ірландок підтримали скасування заборони абортів і 2019 році набуває чинності закон, що дозволяє переривання вагітності до 12-го тижня і пізніше – за наявності медичних показань [3].

Тут, також, варто звернути увагу на справу *The Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd v Stephen Grogan and others*. The Society for the Protection of Unborn Children (SPUC), ірландська організація, яка захищає права ненароджених дітей, виступила проти студентських асоціацій, які поширювали інформацію про клініки в інших країнах ЄС (зокрема у Великобританії), де надавали послуги з переривання вагітності. Основне питання стосувалося того, чи інформація про надання абортних послуг у Великобританії є «послугою» за Договором про Європейське економічне співтовариство (попередник ЄС), і чи можна на підставі цього договору заборонити студентським асоціаціям поширювати таку інформацію. Суд постановив, що аборти як такі можуть бути розцінені як послуга відповідно до права ЄС, оскільки вони є медичною послугою, що надається за винагороду. Однак

у цьому випадку студентські асоціації не мали економічного зв'язку з клініками, які надавали послуги з абортів, тому їх діяльність з поширення інформації не підпадала під дію правил щодо свободи надання послуг. Ця справа підкреслила, що хоча аборт може вважатися послугою за правом ЄС, поширення інформації не завжди підпадає під дію правил внутрішнього ринку [9].

Рішення також мало важливий вплив на дискусії щодо прав людини і свободи вираження в контексті чутливих соціальних питань, таких як аборт.

Дана справа, визначила, що регулювання абортів входить до компетенції країн-членів ЄС. Проте, переривання вагітності все ж такі є послугою і ст. 49 ДЄС вказує, що заборонено обмежувати свободу надавати послуги в межах Союзу щодо громадян держав-членів, що здійснюють підприємницьку діяльність у державі-члені іншій, ніж та, громадянам якої призначено послуги. Отже, країни ЄС мають певну свободу у встановленні власного законодавства в галузі охорони здоров'я, але ці закони не повинні порушувати основні права, які захищаються міжнародними угодами та конвенціями.

Громадянська ініціатива

У Європейському Союзі поширена така практика, як громадянська ініціатива, яка спрямована на підвищення демократії в Союзі шляхом надання громадянам безпосередньої можливості брати участь у розробці політики ЄС. Суть полягає в тому, що не менше семи громадян має зібратися з різних держав-членів, зареєструвати свою ініціативу, а Європейська комісія потім вже перевіряє чи легітимна ця пропозиція та чи входить це до сфер її компетенції.

Одна з таких ініціатив має назву "My Voice, My Choice: For Safe And Accessible Abortion", в якій наголошувалося на тому, що відсутність доступу до абортів у багатьох частинах Європи не лише наражає жінок на ризик фізичної шкоди, але й створює надмірний економічний та психічний стрес для жінок і сімей. Також ініціатори просили Європейську комісію – в дусі солідарності – подати пропозицію, щодо фінансової підтримки державам-членам, які зможуть виконувати безпечно переривання вагітності для будь-кого в Європі, хто все ще не має доступу до безпечного та легального абортів [7].

В цій ініціативі є посилання на Договір про функціонування ЄС про те, що: «Союз бере до уваги вимоги,

пов'язані з захистом здоров'я людини» (стаття 9), і «може також прийняти заохочувальні заходи, спрямовані на захист і покращення людського здоров'я». (стаття 168).

Згадувалася також Хартія Європейського Союзу про основоположні права, а саме стаття 3: «Кожна людина має право на повагу до своєї фізичної та психічної недоторканності» [8].

Саме ці норми закладають основу для реальних дій, таких як визнання принципу недискримінації щодо національності пацієнтів (Директива (ЄС) № 2011/24), і, отже, запроваджують рівні права на доступ до медичної допомоги в будь-якій державі-члені. Але незважаючи на велику кількість нормативних актів як на рівні Союзу, так і на національному багатьох жінок у Європі ще досі не мають доступу до безпечного та легального абортів, і їхнє здоров'я залишається під загрозою [7].

Тому проаналізувавши дану ініціативу можемо дійти до висновку, що проблема абортів є дуже актуальною та тригерною темою для європейців, яка вже довгий час залишається в центрі уваги та бурхливих дискусій.

Висновок. Отже, законодавче регулювання абортів у країнах Європейського Союзу залишається складним і неоднозначним питанням, що поєднує правові, етичні, соціальні та культурні аспекти. Хоча більшість держав ЄС поступово лібералізували свої закони, дозволяючи жінкам здійснювати вибір щодо свого тіла, існують країни, де аборти залишаються суворо обмеженими. Приклади Польщі та Мальти демонструють, як культурні та релігійні фактори можуть впливати на державну політику, часто всупереч правам людини, які захищаються міжнародними нормами. Водночас успіхи таких країн, як Ірландія та Франція, показують, що суспільство здатне змінювати своє ставлення до репродуктивних прав.

У цілому, проблема абортів у ЄС є питанням балансу між правом жінки на автономію та захистом моральних цінностей. Попри національні відмінності, важливо, щоб усі держави-члени ЄС забезпечували дотримання прав людини, особливо щодо доступу до безпечних медичних послуг, таких як аборт. Подальші реформи повинні зосереджуватися на усуненні юридичних та процедурних бар'єрів, які обмежують жінок у здійсненні їхніх прав, забезпечуючи рівний доступ до охорони здоров'я для всіх громадян ЄС.

ЛІТЕРАТУРА

1. France makes abortion a constitutional right. *BBC Home*: веб-сайт. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-68471568> (дата звернення: 19.10.2024).
2. Пекло для жінок. Польща заборонила аборти. *BBC News Україна*: веб-сайт. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-54651664> (дата звернення: 19.10.2024).
3. Marques-Pereira B. Abortion in the European Union: Actors, Issues and Discourse. 2023. P. 15-34. URL: <https://feps-europe.eu/wp-content/uploads/2023/03/Abortion-in-the-European-Union.pdf> (дата звернення: 19.10.2024).
4. Войтюк Д. Права людини в ЄС та заборона абортів (аналіз рішення суду справедливості c-159/90). *Collection of Scientific Papers «ЛОГОС»*. 2023. С. 90–94. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-26.05.2023.024> (дата звернення: 19.10.2024).
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Пакт Організації Об'єднаних Націй від 16.12.1966: станом на 19 жовтня 1973 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 19.10.2024).
6. Clavaud A., Rouach D. The Right to Abortion: *An endless fight to guarantee the freedom to have control of one's body*. 2021. P. 4–6. URL: <https://feps-europe.eu/publication/abortion-in-the-eu-country-factsheets/> (дата звернення: 19.10.2024).
7. Initiative detail. *European Citizens' Initiative*: веб-сайт. URL: https://citizens-initiative.europa.eu/initiatives/details/2024/000004_en (дата звернення: 19.10.2024).
8. Хартія основних прав Європейського Союзу: Хартія Європейського Союзу від 07.12.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text (дата звернення: 19.10.2024).
9. Рішення Суду справедливості C-159/90, The Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd v Stephen Grogan and others. URL: <https://www.globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2018/11/Society-for-the-Protection-of-Unborn-Children-Ireland-v.-Grogan.pdf> (дата звернення: 19.10.2024).
10. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства): Договір Європейського економічного співтовариства від 25.03.1957: станом на 1 січня 2005 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text (дата звернення: 19.10.2024).
11. Agnieszka K., Paula P., Buler M. Persistence of Abortion Stigma Inscribed in the Legal Framework: The Case of Abortion Attitudes in Poland, *Social Politics. International Studies in Gender, State & Society*. 2024. P. 273–297. URL: <https://doi.org/10.1093/sp/jxad035> (дата звернення: 19.10.2024).
12. Loeber O., Wijzen C. Factors influencing the percentage of second trimester abortions in the Netherlands. *Reprod Health Matters*. 2008. P. 131–136. URL: [https://doi.org/10.1016/S0968-8080\(08\)31377-9](https://doi.org/10.1016/S0968-8080(08)31377-9) (дата звернення: 19.10.2024).

13. Chakravarty D., Mishtal J., Grimes L., Reeves K., Stifani B., Duffy D., Lavelanet A. Restrictive points of entry into abortion care in Ireland: a qualitative study of expectations and experiences with the service. *Sexual and Reproductive Health Matters*. 2023. P. 8–10. URL: <https://doi.org/10.1080/26410397.2023.2215567> (дата звернення: 19.10.2024).
14. Holten L., Wolf R. The difficult process of autonomous choice: using I-poems to understand experiences of abortion-seekers in The Netherlands. *Sexual and Reproductive Health Matters*. 2023. P. 3–5. URL: <https://doi.org/10.1080/26410397.2023.2215963> (дата звернення: 19.10.2024).
15. Cullen P., Korolczuk E. Challenging abortion stigma: framing abortion in Ireland and Poland. *Sexual and Reproductive Health Matters*. 2019. P. 6–19. URL: <https://doi.org/10.1080/26410397.2019.1686197> (дата звернення: 19.10.2024).
16. Fiala C., Agostini A., Bombas T., Lertxundi R., Lubusky M., Parachini M., Gemzell-Danielsson K. Abortion: legislation and statistics in Europe. *The European Journal of Contraception & Reproductive Health Care*. 2022. P. 345–352. URL: <https://doi.org/10.1080/13625187.2022.2057469> (дата звернення: 19.10.2024).